

מראי מקומות- בבא בתרא קט"ז

(ה) בעי רמי בר חמא, אבי האב ואחי האב כגון אברהם וישמעאל בנכסי עשו, איזה מהן קודם- פי' הרשב"ם, דהשאלה הוא משום דכיון דשניהם אתו לירש את המת מכח אבי המת, קא בעי לה איזה מהן קודם. וכ' הרשב"ש, דמדויק דכל השאלה הוא דוקא לגבי נכסי עשו, אבל לגבי יצחק גופי', זה לא הי' שאלה, והי' פשוט להגמ' דאבי המת יורש המת קודם אחי המת. וכן דייק ר' אלחנן בקובץ ענינים. והק' הקו"ע, דא"כ מהו השאלה, אם שניהם מכח יצחק קאתו, וזה פשוט דבנכסי יצחק גופי' אברהם (דהיינו אביו) קודם לאחיו של יצחק, א"כ לכאור' ה"ה לגבי נכסי עשו, שהרי כיון שיצחק מת, הרי כשמת עשו, אז יצחק יורשו בקבר, ושוב יורשו אברהם קודם ישמעאל, ולכן מהו השאלה. ותי' דעכצ"ל דלא נתברר הדין משמוש אצל האב, דהא דאין לו "עיין עליו" איכא בכל היורשים חוץ מן האב, ולכן ה"א דבאב ליכא דין משמוש, ולכן אולי האחים קודמים אותו [דאבי האב אינו יורש אלא מדין אבי האב של המת, והאחים יורשים מאחיהם דרך משמוש], או דלמא גם אצל האב איכא דין משמוש, וע"ז השיב רבא דדין משמוש איכא בכל יורשים, ולכן האב קודם לכל יוצאי יריכו. ובאמת כבר הבאנו בריש פרקין מה שנח' הראשונים בדין ירושת אח, אם יורש ישר מאחיו, או דאינו אלא מצד משמוש, דיורש מאביו המת. ואי' בשיעורי ר' שמואל (ל"ה) דלכאור' יש להביא ראי' מכאן דאין האח יורש דרך משמוש, דאם הי' יורש רק דרך משמוש, א"כ ודאי האב קודמו, שהרי האח יורש רק דרך האב.

(ו) אמר רבא, ת"ש האב קודם לכל יוצאי יריכו- פי' הרשב"ם, דהיינו דכיון דהוי כאילו יורשים יצחק, ממילא אמרי' דאברהם קודם לכל יוצאי יריכו, כמו שהי' קודם לגבי נכסי יצחק גופי'. ודייק בשיעורי ר' שמואל (ל"ה) דלפ"ז בעצם לא נפשט השאלה אם אבי האב קרוב יותר או אם אחי האב קרוב יותר, מ"מ ממשמשת הנחלה ליצחק, וממילא לגבי יצחק הם אב ואח, ואב קודם. אלא דדייק מדברי ר' גרשום דלא ביאר כן, אלא דכיון

(א) דאמר ר' יוחנן, דין גרמי' דעשיראה ביר- פי' הרשב"ם, דהיינו דנשאר אצלו שן של אחד מבניו וכו' הי' מנחם למרי נפש האבלים. ומה שנקט שן דוקא, היינו משום שהשן של מת אינו מטמא בתלוש. אבל ברש"י בברכות (ה:): אי' דבאמת צר עצם של בנו, אלא שהי' פחות מכשעורה, ולכן לא הי' מטמא. וע"ע בריטב"א שכ' שהי' עצם מהסעודת הבראה שעשו לו.

(ב) כל שאינו מניח בן ליורשו, הקב"ה מלא עליו עברה- פי' המהרש"א, דעוה"ז הוא עולם העובר, ועוה"ב הוא עולם הנצחי, והרי עיקר בריאת האדם הוא בשביל עוה"ב. והזכר, הוא שנברא בעיקר בשביל עוה"ב, דהיינו לעשות מצוות בעולם העובר הזה כדי לזכות לעוה"ב הנצחי. משא"כ הנקבה שנבראת בעיקר לקיום המין של עוה"ז, עולם העובר. וע"כ אמרו דכל מי שאינו מניח בן ליורשו, הקב"ה מלא עליו עברה, דהיינו שמלא עליו עוה"ז, דהיינו עולם העובר שאינו אלא לקיום המין. וזהו מה דכתי' אצל ירושת הנקבה לשון "והעברתם", שאין זכר ממלא מקומו בעוה"ז לקיים מצות הבורא.

(ג) הא ידי' הא דרבי'- העיר המהרש"א בשם הרמב"ן דבעצם הי' יכול ליישב כן אליבא דרבי"ג ל"ג, אלא כיון דמצינו דר' יוחנן אמר בשם רשב"י הא דכל שאינו מניח בן ליורשו וכו', א"כ שפיר נקטי' דר' יוחנן הוא והא ידי' והא דרבי'.

(ד) כל שיש לו חולה בתוך ביתו ילך אצל חכם ויבקש עליו רחמים, וכו'- לכאור' הביאור הוא כפשוטו, וכ"כ הנמוקי יוסף (נג. בדפיו), דהי' המנהג בצרפת דכל מי שיש לו חולה מבקש פני הרב התופס ישיבה שיברך אותו. אולם המאירי כ' "ומי שיש לו צער או חולה בתוך ביתו, או אחד ממיני הצרות, ילך אצל חכם וילמוד הימנו דרכי התפלות ויבקש רחמים", ומבואר דרק ילמוד מהחכם איך להתפלל, ושוב הוא עצמו מתפלל על החולה או הצער.

הבה"ג. וע' בשיעורי ר' שמואל (ל"ט) במה שכ' ליישב דברי הבה"ג, דאולי ס"ל כשי' ר"ת הובא בתוס' בכתובות (צ"א), דיכול אדם להקנות ירושה שיבא לו לאחר זמן אם אומר מעכשיו, אע"פ דקיי"ל דאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם. ועוד ס"ל כשי' הרשב"ם לקמן (קכד). דמשמע דס"ל דיכול שיכול להקנות נכסים עכשיו, אע"פ שלא יהי' חל עד שבאו לעולם, מ"מ אם יש לו הבעלות על הנכסים לעשות הקנין, א"כ לא הוי ראוי והבכור נוטל בה פי שנים. וא"כ י"ל דס"ל להבה"ג דכיון דהאב הי' יכול למכור ירושת הזקן כשיבא לעולם, א"כ אי"ז נחשב ראוי, ושפיר יטול בנו פי שנים בה. אבל עדיין ק', דאף הבה"ג ס"ל כן רק לענין חלק בכור, אבל אם אביו פשוט הי', אז אין בנו הבכור נוטל פי שנים בנכסי הזקן, ולפי הסברא הנ"ל, מהו החילוק, הא גם בחלק הפשיטות לימא כן. וביאר ר' שמואל די"ל דחלק הפשיטות אין האב יורש בקבר מהזקן, דזה יכולים הבני בנים לומר דירשו ישר מהזקן, אבל חלק בכורה ע"כ ירשו מאביו. וא"כ א"ש דברי הבה"ג, דמה דמהני מכירת האב בקבר (ולכן נחשב כמוחזק), זהו רק בחלק בכורה, דזה יורש בקבר, אבל בחלק פשיטות, הרי אינו יורש זה בקבר כלל, ולכן אין בנו נוטל בה פי שנים, דלא הי' מוחזק לו, ואינו אלא ראוי.

דהאב קודם לכל יוצאי יריכו, א"כ יכולים ללמוד מזה דהעצם קורבה של האב בא מכח האב, והאב הוא הקרוב קודם.

ז) ה"נ מסתברא, דקתני זה הכלל כל הקודם בנחלה, יוצאי יריכו קודמין, ואילו איתי' ליצחק, יצחק קודם, וכו' - הק' הרשב"א, "תמה אני בדברי רבא, וכי רבא אין לו משמוש נחלה, וצ"ע". כלומר, כיון דלכא' רק ע"י משמוש ירש אברהם דרך יצחק בנו, א"כ לכא' פשוט הוא דיעקב ירש אחיו, משום דיעקב ירש אביו יצחק קודם שאברהם ירשו. וע' בשיעורי ר' שמואל (ל"ו) דביאר דלכא' שאלת רמי בר חמא השני' (וכן פשיטות רבא) הוא, דאבי האב יורש מצד עצמו, ומשום דבני בנים הרי הם כבנים, ולכן הו"ל כאב, והשאלה הוא אם הוי אב כ"כ גם לקדם לאחין. דאם הי' אבי האב יורש מצד משמוש, אז הי' פשוט דהי' יעקב קודם לאברהם אבי אביו. וע' מש"כ שם ליישב קו' הרשב"א, וצ"ע כוונתו.

ח) בנות צלפחד וכו' ושהי' בכור נוטל פי שנים - דהיינו, כיון דצלפחד הי' בכור, הי' נוטל פי שנים בנחלת חפר, ואע"פ דבמיתת חפר עדיין לא היו כלל ישראל בארץ ישראל, מ"מ אר"י נחשב מוחזק ליוצאי מצרים, וא"כ הי' צלפחד נוטל פי שנים, וממילא בנותיו ג"כ נוטלים פי שנים. וע' ברמב"ן ועוד שמביאים מהבה"ג, דכ' לחדש דמי שהוא בכור, ומת אביו פשוט בחיי אביו שלו, אז הדין הוא דהבכור נוטל פי שנים של נכסי אביו, אבל לא בנכסי אבי אביו כשמת, לפי שהוא ראוי ואין הבכור נוטל בראוי כבמוחזק. אבל אם אביו הי' ג"כ בכור, אז הדין הוא דנוטל פי שנים גם בנכסי אבי אביו. ותמהו הראשונים עליו, הרי בשלמא בנכסי אביו הוא נוטל פי שנים, שהרי היו מוחזקים אצל אביו. וגם אם אביו הי' בכור, הרי אביו נוטל פי שנים בנכסי הזקן, ולכן בנים של הבכור נוטלים פי שנים בנכסי הזקן, שבאים מחמת אביהם. אבל בכור שבהם אינו נוטל פי שנים בנכסי הזקן, שהרי הוא נוטל פי שנים רק במה שהי' מוחזק אצל אביו בשעת פטירת אביו, וירושת הזקן לא הי' מוחזק אז אצל אביו, ולכן ודאי אינו נוטל פי שנים בה, ולכן חולקים על